

Поняття комунікативної еквівалентності у фаховому перекладі

Еквівалентність, як одне із центральних понять перекладознавства, залишається і сьогодні найбільш дискусійною та динамічно змінюваною одиницею перекладознавчої науки. Не в останню чергу це обумовлено місцем перекладознавства як міждисциплінарної науки, яка займається також питаннями лінгвістики, комп'ютерної лінгвістики, дослідженнями фахової мови, термінології, психології, комунікації.

Традиційно під еквівалентністю розуміється у перекладознавстві співвідношення між текстом оригіналу та текстом перекладу, а саме, збереження відносної змістової, стилістичної, комунікативної рівності. Вернер Коллер, надаючи визначення поняттю перекладацької компетенції, говорить просто, що це «здатність утворювати еквівалентність» [1: 117].

Необхідно особливо зауважити, що еквівалентність оригіналу і перекладу – це насамперед спільність розуміння інформації, що міститься в тексті, включаючи й ту, що впливає не тільки на розум, але і на почуття реципієнта і яка не тільки експліцитно виражена в тексті, але й імпліцитно віднесена до підтексту.

Юджин Найда розрізняє два види еквівалентності: формальну та динамічну [2: 123]. Формальна еквівалентність концентрується на кореспонденції форми та змісту вихідного тексту. Форма включає стиль, встановлені типи текстів, структуру, синтаксис та лексику. Найда зауважує, що перекладач, власне, перекладає не слова, а низки семантичних компонентів. Ці компоненти можуть при перекладі певним чином перерозподілятися. Але в цілому при формальній еквівалентності йдеться про максимальне збереження характеристик вихідного тексту, що допомагає адресату якнайближче пізнати культуру вихідного тексту.

Динамічна еквівалентність націлена на сприйняття адресатом перекладеного тексту, тобто мова йде про переклад, який за формою та змістом відповідає культурі адресата.

На практиці в більшості перекладів можна спостерігати суміш обох типів еквівалентності, що не рідко веде до конфліктів конкуруючих принципів. Вони виникають в сфері формальних та функціональних еквівалентів. Розрізняють три типи конфліктів:

1. В мові адресата не існує формального еквівалента, але є функціональний еквівалент.
2. Існує формальний еквівалент, але він не виконує повністю тієї ж самої функції, яка існує у вихідній мові.
3. Не існує ані формального, ані функціонального еквівалента.

Герг Єгер, розглядаючи поняття комунікативної еквівалентності, підкреслює, що переклад повинен мати для адресата таку ж саму комунікативну цінність, яку має вихідний текст для адресатів вихідного тексту, при цьому отримувач перекладу є «непрямим адресатом». Звідси з'являється поняття середньої комунікативної цінності. Досягнення відповідності між середніми комунікативними цінностями для адресатів вихідного тексту та тексту перекладу Єгер називає «репродукцією». У разі, якщо ця відповідність не досягається, то виникає так званий комунікативно гетеровалентний переклад, або «модифікація» [3].

Фаховий переклад, як і будь-який інший вид перекладу, визначається із самого початку певною метою. Специфіка фахово визначеного наукового підґрунтя ставить фаховий переклад в рамки фахової комунікації. Переклад робить доступним колу читачів фахові змісти. Якими є ці змісти і яку вони мають форму, залежить від мети перекладу. Результат, однак, виходить із інших факторів; так, наприклад, попередні фахові знання перекладача обумовлюють диференційоване сприйняття в вихідному тексті представлених фахових знань. Немає сумніву, що перекладач для здійснення адекватного перекладу зважає та відбирає окремі елементи вихідного тексту. Ніколи мова не йде про автоматичне відтворення усіх елементів, які зустрічаються у вихідному тексті.

Перекладений текст виконує свою функцію в іншому мовному та культурному просторі. Із комунікативного акту, впровадженого в фахове обговорення, виникає новий комунікативний акт, який отримує самостійне завдання в іншому мовному та культурному просторі.

Комунікативна еквівалентність при перекладі фахових текстів означає перш за все *понятійну відповідність* і є передумовою для поєднання терміну в одній мові з його подібністю в іншій мові. При цьому являють собою проблему абстрактні поняття, тому що особливо в цих випадках часто надаються найменуванням різні конотації. В принципі, два терміни можна розглядати як еквівалентні в тому випадку, якщо вони відповідають одне одному в усіх понятійних ознаках.

У фаховому тексті майже завжди міститься інформація, пов'язана з новими відкриттями, розробками, технічними винаходами, що, як правило, несе за собою появу нових термінів, яких ще не може бути в словниках. І це є однією із найскладніших проблем для перекладача. Його завдання полягає в тому, щоб детально проаналізувавши нове явище, вірно його описати за допомогою тих термінів, що вже існують у вітчизняній науці. Перекладач, який не має достатніх спеціальних знань у галузі, якої стосується переклад, вряд чи зможе впоратися зі своїм завданням без допомоги консультанта, який володіє знаннями у даній галузі або без опрацювання додаткової літератури, максимально наближеної до суті предмету обговорення.

Р. Штольце визначає наступні наукові та культурні одиниці фахового перекладу: поняття, висловлювання, фахові комунікати та типи [4].

Поняття є безпосередніми носіями фахових знань в простій формі (об'єкти, дії). Висловлювання зв'язують окремі поняття в складні форми фахових знань (змісти, оцінки, судження, взаємозв'язки та ін.). Перехід від окремих понять, які віддзеркалюють, наприклад, суть справи до висловлювань є плавним. Таким же плавним є перехід від висловлювань до більших одиниць, які визначені як фахові комунікати. Різновиди комунікативів за певними критеріями визначаються як типи.

Всі чотири рівня підлягають незалежно одне від одного культурному впливу: поняття можуть передаватися в окремих культурних просторах по-різному, певні висловлювання, в свою чергу, можуть мати в окремих культурах різну значущість або бути зовсім забороненими, в той час як фахові комунікати, в залежності від галузі, можуть бути повністю інтернаціонально відповідними.

Декілька прикладів розбіжностей у визначенні понять:

1. *плита, рухома (металургійна промисловість)*

а) Плита кріплення на машинах для лиття в кокіль та лиття під тиском, на якій кріпляться напівформи. Розрізняють нерухому і рухому плити для закріплення нерухомої і рухомої частин форми. (переклад з німецької)

б) Ліва (рухома) частина форми, прикріплена болтами до рухомої плити машини. Ця частина форми має виштовхувальний пристрій, тому роз'єм форми та її конструкцію виконано таким чином, щоб відливочок після розкриття форми за-лишався в ній. (переклад з російської)

2. *плита, нерухома (металургійна промисловість)*

а) Плита кріплення на машинах для лиття в кокіль та для лиття під тиском, на якій кріпляться напівформи. Розрізняють нерухому та рухому плити для закріплення нерухомої та рухомої частин форми. (переклад з німецької)

б) При встановленні на ливарну машину праву (нерухому) частину форми надівають за допомогою спеціально передбачених отворів на ливникову втулку (камера пресування) машини та прикріплюють болтами до нерухомої плити. (переклад з російської)

Приклади відсутності термінів в українській мові:

3. *Fahrung, die* – 1) будь- який рух гірників в шахті; 2) сукупність приладдя, необхідного для пересування гірників в шахті

4. *Nutzfahrzeuge, die* – безрейкові транспортні засоби для перевезення вантажу, людей і для нетранспортних робіт (вантажні автомобілі, автобуси, причепа)

5. *Streb, der* – штрек, очисний вибій

vor Ort – безпосередньо на місці дії

1. місце, де видобувається вугілля (лава, очисний вибій) або прокладається штрек

2. кінець штреку

7. *Mann, der* - чоловік

am Mann

а) *wenn Not am Mann ist* – у випадку надзвичайної потреби в людях

б) *jetzt ist Not am Mann* – зараз треба діяти (негайно); справа серйозно погіршилася

в) *am Mann – gipn.* знаряддя, яке має при собі гірник, перебуваючи в шахті (шахтарська лампа, каска та інше)

Фахові поняття підлягають постійній заміні, зміні і новим визначенням. І тому перекладач спеціальних текстів мусить усвідомлювати, що знання фахових понять та їх розвиток становлять для нього конче необхідне знаряддя для здійснення професіонального фахового перекладу.

Треба зауважити, що в таких спеціальних галузях, як медицина, природознавство, уже досягнуто широкої гомогенізації і переклад втрачає свою функцію посередника між різними культурними просторами і переходить до більш спрощеної форми, яку Прунк визначає як *гомологічний переклад*. Фахові галузі, які мають широке міжнародне поле взаємодії та гомогенізовані змістовні наповнення, можуть утворити власний специфічний культурний простір.

У зв'язку з цим перед перекладачем постають сьогодні додаткові завдання при визначенні кола власних дій і їх спрямування, а саме, потрібно з'ясувати, у якому культурному просторі відбувається комунікативний акт:

а) в одній і тій же культурі, тобто гомогенній фаховій галузі (наприклад, медицина)

б) в різних, локально несхожих інформаційних просторах (наприклад, правознавство)

с) між культурами, де поєднуються консенсуально глобальні змісти з частково різними локальними переконаннями (наприклад, перекладознавство).

Виходячи із такого підходу до предмету перекладу, по-різному буде здійснюватися також і вибір еквівалентів. Необхідно враховувати ступінь гомогенності фахової галузі і, відповідно, формувати змістове наповнення перекладу.

Література

1. Koller, Werner. Übersetzungskompetenz als Fähigkeit, Äquivalenz herzustellen: In: Fleischmann, Eberhard/ Schmitt, Peter A./ Wotjak, Gerd (Hrsg): Translations-kompetenz – Tagungsberichte der LICTRA. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 2004. – S. 117-133. 2. Vlastimila Ptacnikova. Zu theoretischen Aspekten des Übersetzens und der Übersetzbarkeit. Informatologia, 41, 2008, 2. – S.122 – 131. – Режим доступу: hrcak.srce.hr/file/40141. 3.

Carsten Sinner. Kommunikative Äquivalenz. – Режим доступу: www.carstensinner.de/Lehre/uebersetzung. **4.** Stolze, Radegundis: Übersetzungstheorien. Eine Einführung. 4 Auflage. Gunter Narr Verlag, A. Francke Verlag. – 2005. – S. 269. **5.** Панов С. Ф. Технологія перекладу технічно-орієнтованих текстів з використанням положень теорії технічних систем. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Npdntu. **6.** Bergmannssprache. – Режим доступу: <http://de.wikipedia.org/wiki/Bergmannssprache>.